

Πολυτεχνείο Κρήτης

τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
ερευνητική εργασία

Χωρίς Τον Αρχιτέκτονα

Ένας διάλογος για την αρχιτεκτονική

την εργασία επέβλεψε ο **Κωστής Ουγγρίνης**
επίκουρος καθηγητής στην Αρχιτεκτονική Σχολή του
Πολυτεχνείου Κρήτης

ακαδημαϊκό έτος 2011-2012

Βιογραφικό Σημείωμα

[ΑΝΘ] – ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ο **Δημήτριος Πατέλης** γεννήθηκε (1962) και μεγάλωσε στον Πειραιά (Κερατσίνι). Σπούδασε στο Κρατικό Πανεπιστήμιο Λομονόσωφ της Μόσχας (1982 -1991). Η διδακτορική του διατριβή, μέσω μιας συγκριτικής αντιπαραβολής της ιστορίας της κλασικής πολιτικής οικονομίας με την ιστορία της κλασικής (προμαρξικής) φιλοσοφίας (γνωσεολογίας, μεθοδολογίας και κοινωνικής φιλοσοφίας) επικεντρώνεται στη Φιλοσοφική και μεθοδολογική ανάλυση του γίνεσθαι της οικονομικής επιστήμης, αναδεικνύοντας νομοτέλειες του γίνεσθαι των εννοιολογήσεων της κατηγοριακής σκέψης στην επιστήμη.

Στο επίκεντρο των ερευνών του βρίσκεται η ιστορία, η θεωρία και η μεθοδολογία των επιστημών, οι δρόμοι της δημιουργικής επαναστατικοποίησης της κοινωνικής θεωρίας. Είναι μέλος της διεθνούς ερευνητικής ομάδας «Η λογική της ιστορίας».

Έχει διδάξει Ψυχολογία στη Σχολή Ικάρων της Πολεμικής Αεροπορίας, διδάσκει Φιλοσοφία και κοινωνιολογία σε τμήματα αποφοίτων Ανωτέρων και Ανωτάτων Σχολών της ΠΑΤΕΣ (ΣΕΛΕΤΕ), και τα μαθήματα Φιλοσοφία και Ιστορία της Επιστήμης, Τέχνη και Τεχνολογία, Εισαγωγή στη Φιλοσοφία και Ιστορία του Πολιτισμού στο Πολυτεχνείο Κρήτης.

Έχει συγγράψει άρθρα και μελέτες. Δραστηριοποιείται και στον τομέα της μετάφρασης - διερμηνείας

Σε μια περιγραφή του τι σημαίνει 'κοινωνία', στην απλούστερη της μορφή βρήκαμε ότι είναι μια σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ ατόμων. Τι βρίσκεται στο κέντρο αυτής της αλληλεπίδρασης; Τι είναι εκείνο το στοιχείο που ενώνει τους ανθρώπους σε κοινωνίες; Γιατί θεσπίζουν ένα τέτοιο θεσμό για να πορευτούν; Τι είναι δηλαδή αυτό που ενώνει τις κοινωνίες; Ο συνδεδετικός ιστός...

Μάλιστα, δηλαδή να προσδιορίζαμε λιγάκι εδώ τι είναι η κοινωνία τι είναι ο άνθρωπος. Ποιος είναι ο συνεκτικός ιστός μίας κοινωνίας δηλαδή... Το πρόβλημα είναι ότι ενώ δείχνουν πασιφανή πρόδηλα προφανή κάποια πράγματα πρέπει να τα δεις συστηματικά και εκεί αρχίζει η επιστήμη και η επιστημονική φιλοσοφία ακριβώς αυτό συνίσταται ενώ δηλαδή οι έννοιες άνθρωπος κοινωνία θεσμοί θεωρούνται αυταπόδεικτοι θεωρούνται πασιγνώστοι αν προσπαθήσεις να τους προσδιορίσεις πιο συστηματικά καταλαβαίνεις ότι υπάρχουν πολλές πλευρές που ενδεχομένως είχαν διαφύγει και εδώ βεβαίως χρειάζεται συστηματική ερευνητική εργασία δηλαδή τι είναι αυτό που συνέχει άτομα σε μία κοινωνία και κάνει ένα όλο ένα σύστημα οργανικό αυτό που συνέχει τα άτομα σε μία κοινωνία είναι βασικά η ανάγκη τους για επιβίωση και η ανάγκη τους για επιβίωση εκφράζεται σε μία σχέση απέναντι στην φύση και σε μία σχέση ανάμεσα τους. εξ αφορμής αυτής της σχέσης προς τη φύση και όλου του πλέγματος των υπόλοιπων σχέσεων που απορρέουν από τις σχέσεις τους προς τη φύση. Το βασικό δηλαδή που απασχολεί τους ανθρώπους και συγκρότησε, συντέλεσε στη συγκρότηση των κοινωνιών είναι ακριβώς η σχέση προς τη φύση, μία σχέση η οποία διαφέρει από των υπόλοιπων ζώων από την άποψη θα λέγαμε μίας διαφορετικής στρατηγικής επιβίωσης του ανθρώπου έναντι των υπολοίπων ζώων των υπολοίπων έμβιων όντων με την ευρύτερη έννοια. Εδώ τι εννοώ αν το δούμε απλά από την άποψη των πορισμάτων της βιολογικής έρευνας η βασική στρατηγική της επιβίωσης όλων των υπολοίπων οργανισμών έγκειται στο ότι προσαρμόζονται οι οργανισμοί κατά άτομα ή κατά αγέλες, κατά είδη κατά αγέλη, προσαρμόζονται στις αλλαγές του περιβάλλοντος μεταβολές του περιβάλλοντος επιβιώνουν οι προσαρμοστικότεροι οργανισμοί τα προσαρμοστικότερα είδη δηλαδή ικανοποιούν τις ανάγκες τους μέσω της προσαρμογής τους στις αλλαγές

του περιβάλλοντος. σε κάποια φάση επέρχεται ένας κορεσμός στην εξελικτική διαδικασία και εμφανίζονται κάποια έμβια όντα τα οποία αναγκάζονται εκ των πραγμάτων να αντιστρέψουν τη στρατηγική επιβίωσης. Δεν είχαν άλλη επιλογή επιβίωσης ουσιαστικά. η αντιστροφή της στρατηγικής επιβίωσης έγκειται ακριβώς στο ότι άρχισαν να προσαρμόζονται το περιβάλλον στις ανάγκες τους και όχι να προσαρμόζονται οι ίδιοι αυτοί οργανισμοί στο περιβάλλον. Εδώ υπάρχει ένα πολύ ενδιαφέρον στοιχείο που έχει να κάνει με λειτουργικές μορφολογικές και κατασκευαστικές πλευρές αν θέλετε του οργανισμού και τις σχέσεις του με το περιβάλλον. Προσπαθώ να φτιάξω γέφυρα απευθείας στο κατεξοχήν αντικείμενό μας, να περάσουμε στο πως πάμε στις κατασκευές, δηλαδή σας είπα προηγουμένως ένα πόρισμα από τη βιολογία από το γεγονός δηλαδή ότι εξαντλούνται τα περιθώρια προσαρμογής του οργανισμού στο περιβάλλον. Η προσαρμογή του οργανισμού στο περιβάλλον γίνεται με τον εξής τρόπο. Γίνεται μέσω λειτουργιών για την ακρίβεια λειτουργικών αναγκών για την επιβίωση του οργανισμού και αντίστοιχων μορφολογικών αναγκών που επέρχονται στο άτομο στο φαινότυπο και αργότερα στο γενότυπο μέσω μεταλλάξεων, έτσι, και έχουμε την εξέλιξη των ειδών, δηλαδή να το πάμε κλιμακωτά, αλλάζει το περιβάλλον επέρχεται η ανάγκη να έρθουν λειτουργικές αλλαγές ούτως ώστε οι ανάγκες με τις μεταβεβλημένες συνθήκες του περιβάλλοντος να μπορούν να ικανοποιούνται έχουμε λοιπόν λειτουργικές αλλαγές στον οργανισμό ή στο είδος, στην αγέλη, στο σμήνος, ή τι είναι αυτό βιολογικά, οι οποίες με τη σειρά τους συνεπικέρον μορφολογικές αλλαγές ούτως ώστε οι ριζικά διαφορετικές λειτουργικές ανάγκες να ανταποκριθούν με το βέλτιστο τρόπο στη διαδικασία της προσαρμογής. Έτσι; Δηλαδή έχουμε μία κλιμάκωση αλλαγών του περιβάλλοντος, αναγκών λειτουργικών αναγκών και μορφολογικών αναγκών για αλλαγές. Ούτως ώστε να μπορέσει να επιβιώσει ο οργανισμός. Όταν αντιστρέφεται η στρατηγική επιβίωσης, δηλαδή όταν εμφανίζονται κάποια όντα τα οποία αρχίζουν να μεταβάλλουν τον ίδιο τον περίγυρό τους το ίδιο το περιβάλλον τους για να μπορέσουν αν επιβιώσουν τότε η κατάσταση αλλάζει άρδην. Δηλαδή ενώ ήταν υπόθεση προσαρμοστικότητας του οργανισμού λειτουργικής και μορφολογικής αλλαγής των ιστών, των λειτουργιών, των άκρων, των οργάνων, το κατά πόσο θα μπορέσει να επιβιώσει, ο άνθρωπος κάνει το ακριβώς αντίθετο, δηλαδή, δημιουργεί, παρεμβάλεi στη σχέση του με το περιβάλλον ένα σύστημα διαμεσολαβήσεων τεχνο-

λογικών, θεσμικών κοινωνικών, στο οποίο σύστημα μεταθέτει τις λειτουργικές και μορφολογικές μεταβολές για την επιβίωσή του. Μεταθέτει κατεξοχήν, δηλαδή δεν παύει να είναι ένα βιολογικό όν το οποίο επίσης μεταβολίζει, το οποίο επίσης έχει λειτουργικές ανάγκες και μορφολογικές εκφράσεις αυτών των αναγκών, απλώς είναι τέτοιοι οι ρυθμοί πλέον είναι τέτοιο το εύρος και το βάθος των αλλαγών επειδή μεταβολίζει πλέον κοινωνικά και τεχνολογικά διαμεσολαβημένα, που το κομμάτι των λειτουργικών και μορφολογικών αλλαγών επικεντρώνονται πλέον στο ανθρωπογενές περιβάλλον που κατασκευάζει ο ίδιος και όχι στον ίδιο τον οργανισμό και μάλιστα η όποια αλλαγή επέρχεται και στην βιολογία του ανθρώπου ως οργανισμού γιατί δεν παύουμε να έχουμε βιολογία δίνεται πλέον ως η πηγμένη στιγμή αυτών των λειτουργικών και μορφολογικών αλλαγών που σας είπα, δηλαδή πλέον ο άνθρωπος προσαρμόζεται στο ανθρωπογενές περιβάλλον το οποίο είναι το κατεξοχήν περιβάλλον της επιβίωσής του δηλαδή όποιες βιολογικές αλλαγές επέρχονται πλέον στον οργανισμό του είναι απότοκες των λειτουργικών και μορφολογικών αλλαγών που έχει επιφέρει στην παρέμβασή του στη φύση. αυτό χοντρικά, έτσι;

Δηλαδή ενώ τα ζώα εξελίσσονται για να προσαρμοστούν στο περιβάλλον που αλλάζει, ο άνθρωπος εξελίσσεται για να προσαρμοστεί σε ένα περιβάλλον που έχει δημιουργήσει ο ίδιος...

Δεν ξεκίνησε έτσι. Σε όσο πιο πρώιμα στάδια βρισκόμασταν τόσο πιο πολύ ήταν εξαρτημένος από το άμεσο περιβάλλον του, από τον περίγυρό του, τόσο πιο πολύ εξαρτημένος από τη φύση ήτανε. Στη συνέχεια ακριβώς για να αντισταθμίσει τις λειτουργικές και μορφολογικές ανεπάρκειες που είχε σε σύγκριση με άλλα ζώα σας πούμε τι σκελετικό ιστό έχει ο άνθρωπος σε σύγκριση με ένα λιοντάρι ή με μία αρκούδα ή ποια είναι τα άκρα του, ποια είναι τα νύχια του, ποια είναι τα δόντια του έτσι; αυτά τα οποία διαθέτει ως κληρονομικό βιολογικό εξοπλισμό είναι πενιχρά. Άρα πρέπει να αξιοποιήσει κάτι άλλο, το κάτι άλλο που αξιοποιεί είναι ή λειτουργία και η μορφολογία του οργανισμού του, των προγόνων μας για την ακρίβεια που ζούσαν στα δέντρα, που για να μετακινηθούν χρησιμοποιούσαν τα άκρα τους σε κινήσεις λαβής, σε κλαδιά. από κλαδί σε κλαδί μετακινούνταν έτσι; το γεγονός ότι κατέβηκαν σιγά σιγά από τα δέντρα τους απελευθέρωσε της δυνατότητα αυτή των άνω

άκρων, τα πρόσθια έγιναν άνω γιατί στην σαβάνα έπρεπε να έχει οριζοντα, ανασηκωνόταν στα πίσω άκρα του, τα οποία έγιναν κάτω άκρα, σιγά σιγά πέρασε στην όρθια στάση, δίποδη βάδιση, απελευθερώνοντας τα πάνω άκρα άρχισε να χρησιμοποιεί καταρχήν έτοιμα από τη φύση αντικείμενα ως ενισχυτικά της ανεπάρκειας, μυϊκής, σωματικής κλπ, ανεπάρκειας των δικών του άκρων, άρχισε να χρησιμοποιεί δηλαδή ξύλα οστά πέτρες να κατασκευάζει εργαλεία με την βοήθεια όλων αυτών στοιχειώδη έτσι; και σιγά σιγά πέρασε σε μία όλο και πιο διευρυνόμενη και εμβαθύνουσα πρακτική δραστηριότητα δημιουργώντας ένα ανθρωπογενές περιβάλλον, παραδειγματος χάριν στην αρχή έπρεπε να προστατευτεί από διάφορες αντίξοες συνθήκες του περιβάλλοντος κλιματολογικές κλπ. έτσι; έβρισκε καταφύγιο σε σπηλιές ή σε κουφάλες δέντρων. Στην συνέχεια άρχισε αυτή την μορφολογία του περιβάλλοντος που λειτουργικά τη χρησιμοποιεί για τις δικές του ανάγκες, άρχισε να την μεταθέτει, ακριβώς λόγω του ότι χρησιμοποίησε άλλη στρατηγική επιβίωσης να την μεταθέτει στην δική του τεχνολογική διαμεσολάβηση, στο δικό του ανθρωπογενές περιβάλλον, δηλαδή άρχισε λειτουργικά και μορφολογικά να αλλάζει το περιβάλλον ούτως ώστε να λύσει το πρόβλημα ως πούμε της θερμομόνωσης της προστασίας του κλπ. κατασκευαστικά, δηλαδή ο άνθρωπος είναι ένα ον το οποίο κατασκευάζει τις σπηλιές που ζει πλέον δεν ψάχνει στην φύση να βρει έτοιμη σπηλιά σε βαθμό που μάλιστα έχει αλλάξει τον αδόξαστο στον πλανήτη από την κατασκευαστική του αυτή δραστηριότητα στις μέρες μας και να τίθεται θέμα προστασίας της φύσης από τις αλλαγές τις οποίες έχει επιφέρει ο άνθρωπος αλλά αυτή η αντιστροφή της στρατηγικής επιβίωσης θέλω να γίνει κατανοητή στο παράδειγμα των αρχιτεκτονημάτων, των κατασκευών, που έχουν να λύσουν ακριβώς λειτουργικές ανάγκες του ανθρώπου. Οι λειτουργικές ανάγκες του ανθρώπου επιλύονται με μορφολογικές αλλαγές που επιφέρει στο περιβάλλον. Τις επιφέρει πώς, τις επιφέρει κατασκευαστικά και έτσι δημιουργείται ένα ανθρωπογενές περιβάλλον ένα πολεοδομικό περιβάλλον ένα αρχιτεκτονικό περιβάλλον με την ευρεία έννοια που είναι τρόπος μορφολογικής και λειτουργικής διευθέτησης των όρων διαβίωσης και εργασίας του ανθρώπου. Αυτό δεν είναι η αρχιτεκτονική; Έτσι; Θεωρώ λοιπόν ότι ιστορικά και λογικά δομικά και εξελικτικά αν θέλετε η αρχιτεκτονική έχει παίξει έναν πολύ καθοριστικό ρόλο ακριβώς σε αυτό το ανθρωπογενές περιβάλλον, σε αυτή την άλλου τύπου στρατηγική επιβίωσης του ανθρώπου.

Οπότε οι ανάγκες είναι στο επίκεντρο της αρχιτεκτονικής και όλης της κοινωνικής δραστηριότητας. Πως επηρεάζεται από αυτά η κοινωνική δομή;

Σαφώς! Οι ανάγκες, οι ανάγκες είναι κοινές στον άνθρωπο και στο ζώο αν ξεκινήσουμε από τον βιολογικό τους πυρήνα. Μόνο που λόγω ακριβώς αυτής της εργασιακής διαμεσολάβησης λόγω του γεγονότος ότι ο άνθρωπος μεταβολίζει όπως είπα προηγουμένως τεχνολογικά και κοινωνικά διαμεσολαβημένα, όχι άμεσα, ο μεταβολισμός του ανθρώπου γίνεται μέσω της εργασίας του, μέσω της εργασίας του ικανοποιεί τις ανάγκες του ο άνθρωπος, αυτό πρακτικά σημαίνει τι;, σημαίνει ότι ενώ θα έπρεπε όπως όλα τα υπόλοιπα ζώα να φάξει να βρει τι έτοιμο υπάρχει για να ικανοποιήσει τις ανάγκες του, ακριβώς το έλλειμμα της παρθένας φύσης σε αντικείμενα που είναι κατάλληλα να ικανοποιήσουν τις ανάγκες του, παρωθεί, λειτουργεί ως κίνητρο για τον άνθρωπο να κάνει κάτι. Να κάνει κάτι με ποια έννοια, να δει καταρχήν από τα διαθέσιμα στη φύση μπορεί να αξιοποιήσει πώς, από τα έτοιμα στη φύση, αν τα έτοιμα στη φύση δεν φτάνουν; δεν επαρκούν; τότε πρέπει να κάνει κάτι άλλο, πρέπει να τα κατασκευάσει, να τα δημιουργήσει. Κατασκευάζω και δημιουργώ σημαίνει καταρχήν ότι συνειδητοποιώ την ανάγκη μου, κάνω την ανάγκη κίνητρο για να δράσω. Κάνω την ανάγκη κίνητρο για να δράσω λαμβάνοντας υπόψη τι υπάρχει διαθέσιμο και τι δεν υπάρχει διαθέσιμο ούτως ώστε να το παράξω, να το κατασκευάσω. Άρα η ανάγκη μετατρέπεται σε σκοποθεσία. σε διαδικασία εκπόνησης και πραγμάτωσης σκοπών μέσω της εργασίας. Η ανάγκη δηλαδή μετατρεπόμενη σε σκοπό γίνεται εσωτερική στιγμή αυτής της τεχνολογικής και κοινωνικής διαμεσολάβησης που λέγεται εργασία-κοινωνικός μεταβολισμός. Έτσι; άρα η ανάγκη λειτουργεί μετατρεπόμενη σε σκοποθεσία σε μία σχεδιοποιό προτρέχουσα σύλληψη του αναγκαίου και επιθυμητού. Η ανάγκη δεν σπαλείφεται. Κάποιοι νομίζουν ότι ο άνθρωπος έχει ξεφύγει από την ανάγκη, όχι, η ανάγκη έχει αναβαθμιστεί με όλα αυτά που σας λέω. έχει εμπλουτιστεί κοινωνικά πολιτισμικά από υλικής και πνευματικής απόψεως. Καταρχήν με τη δημιουργία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος τίθεται η ανάγκη με όρους σκοποθεσίας. αυτό που σας είπα προηγουμένως, δηλαδή με όρους μίας προτρέχουσας σύλληψης όχι μόνο του αναγκαίου και επιθυμητού αποτελέσματος που δεν είναι διαθέσιμο στη φύση και έτοιμο, αλλά και όλων των παρεμβαλλόμενων των εμπλε-

κόμινων παραγόντων συντελεστών αυτής της διαδικασίας δηλαδή πρέπει να έχουμε μία προτρέχουσα σύλληψη όχι μόνο αυτού του αντικειμένου του συγκεκριμένου του οποίου θα ικανοποιήσει την ανάγκη μου αλλά πρέπει να έχω μία προτρέχουσα σύλληψη των υλικών, των πραγμάτων, των μέσων των τρόπων των εργαλείων, των ανθρώπων με τους οποίους πρέπει να συνεργαστώ, ή οι οποίοι πρέπει να συνεργαστούν για να φέρουν σε πέρας αυτή τη διαδικασία της εργασίας, για να κάνουν το σκοπό δηλαδή πραγματικότητα, μέχρι να φτάσει στο τελικό προϊόν, στο τελικό αποτέλεσμα που ικανοποιεί ή δεν ικανοποιεί τις ανάγκες και να δεις παραπέρα τι θα κάνεις, πως θα τροποποιήσεις, πως θα το βελτιστοποιήσεις, καταρχήν πώς θα το δεις ποσοτικά, καλύπτει τις ανάγκες σου; και στη συνέχεια ποιοτικά, και εδώ παρεμβάλλεται το στοιχείο της δημιουργικότητας, το οποίο θεωρώ ότι είναι εγγενές στοιχείο της στρατηγικής της επιβίωσης της ανθρωπότητας. Δηλαδή, η δημιουργικότητα δεν είναι μία περιττή πολυτέλεια αλλά είναι ακριβώς η μορφή ικανοποίησης των αναγκών κατεξοχήν ανθρωπινή μορφή ικανοποίησης των αναγκών. Είναι αυτό που μας κάνει ανθρώπους να το πω αλλιώς.

Στην φιλοσοφική διαλεκτική του δυτικού κόσμου υπάρχουν δύο κυρίαρχες αντιλήψεις: η πρώτη διαχωρίζει την ύλη από το πνεύμα ενώ η δεύτερη τα αντιλαμβάνεται σαν ένα ενιαίο σύνολο. Η ανάγκη είναι στο κέντρο αυτού του διαχωρισμού. Πως επηρεάζονται οι κοινωνικές δομές στην μια και στην άλλη περίπτωση; Υπάρχουν διαφορές εάν κάποιος, ως πούμε, υιοθετήσει αυτή την λογική ότι η ύλη και το πνεύμα είναι δύο διαφορετικά πράγματα, υπάρχει, άραγε, διαφορά από μια κοινωνία που λέει ότι πρέπει να λειτουργούν παράλληλα;

Καταρχήν ο διαχωρισμός ύλης και πνεύματος είναι ένα ιστορικό πολιτισμικό φαινόμενο. Δεν είναι θέμα γούστου ή θέμα του αν ανήκω σε κάποια σχολή ή παράδοση της φιλοσοφίας και είμαι ως πούμε ή υλιστής ή είμαι ιδεαλιστής, ιδεοκράτης, έτσι; γιατί υπάρχει, συχνά οι άνθρωποι έχουν την τάση να αποδίδουν σε μία ξεχωριστή σφαίρα των ιδεών κάποια πράγματα τα οποία είναι πολύ πιο γειωμένα αν τα ψάξεις στην πραγματικότητα, αν τα ψάξεις στην πραγματική ιστορική τους διάσταση, ενώ εδώ το εξής θεμελιώδες, η εργασία προέκυψε ιστορικά με τον τρόπο που σχηματικά σας διέγραψα ως ριζική αλλαγή στρατηγικής

επιβίωσης αλλά δεν είναι αμετάβλητη στο χρόνο τον εσωτερικό. Η εργασία μεταβάλλεται. Ο χαρακτήρας της εργασίας μεταβάλλεται και ο χαρακτήρας της εργασίας είναι μία φιλοσοφική έννοια και μία έννοια των κοινωνικών επιστημών που έχει να κάνει με πράγματα τα οποία προσδιορίζονται αντικειμενικά. Ο χαρακτήρας της εργασία προσδιορίζεται από το επίπεδο ικανοποίησης των αναγκών και από το επίπεδο ανάπτυξης της εργασίας, καταρχήν από την άποψη του εάν και κατά πόσο η εργασία αυτή διασφαλίζει το βέλτιστο από την άποψη συνδυασμού ποσότητας και ποιότητας για την επιβίωση των μελών μίας κοινότητας, για την επιβίωση των μελών μίας κοινωνίας. Έτσι; δηλαδή ο χαρακτήρας της εργασίας είναι διαφορετικός εάν πασχίζει ο άνθρωπος ποσοτικά να καλύψει τις ανάγκες του και δεν το καταφέρνει αυτό αν παράγει πράγματα λίγο παραπάνω από το ελάχιστο αλλά κάτω από το βέλτιστο τις ικανοποίησης των αναγκών του, ο χαρακτήρας της εργασίας, ο χαρακτήρας των προσπαθειών του είναι διαφορετικός. Να σας δώσω ένα παράδειγμα, αν πάμε σε μία χώρα ας πούμε, την οποία έζησα ένα διάστημα και λόγω των σπουδών μου που ισοπεδώθηκε με βομβαρδισμούς τάπητος σε ένα φοβερά φονικό πόλεμο, έτσι; η Σοβιετική ένωση, το ευρωπαϊκό κομμάτι της τουλάχιστον ισοπεδώθηκε στην κυριολεξία, ήταν ε ο πιο αδυσώπητος πόλεμος που έγινε με 27 εκατομμύρια νεκρούς, έπρεπε να λύσει το στεγαστικό πρόβλημα σε συνθήκες ακραίες κλιματολογικές με χειμώνα που μπορεί να έφτανε τους -60 βαθμούς. Εντάξει, σε μία εύκρατη ζώνη μπορείς να ζήσεις και σε μία παράγκα, μπορείς να ζήσεις και σε ένα αντίσκηνο, σε ακραίες συνθήκες, δεν θα πεθάνεις. Όταν έχεις -60 όμως το χειμώνα πεθαίνεις τελείως. Συνεπώς έπρεπε να καλύψουν ποσοτικά τις στεγαστικές ανάγκες του πληθυσμού. Καταρχήν έπρεπε να στεγαστούν για να ζήσουν. Κατά δεύτερο λόγο θα τίθετο το θέμα της ποιότητας, αναγκαστικά, καταλαβαίνετε; δηλαδή ο χαρακτήρας της εργασίας και ο χαρακτήρας των παραγόμενων παραγόντων έχει να κάνει καταρχήν με το αν και κατά πόσο καλύπτονται ποσοτικά οι στοιχειώδεις ανάγκες ενός πληθυσμού, έτσι δεν είναι; ένα δεύτερο στοιχείο πολύ σημαντικό του χαρακτήρα της εργασίας είναι αυτό που συνδέεται με τον καταμερισμό της εργασίας και με το είδος των προσπαθειών που απαιτούνται από τον άνθρωπο. Καταμερισμός της εργασίας είναι ο επιμερισμός των καθηκόντων των επιμέρους λειτουργιών των επιμέρους χειρισμών άρα και των αντίστοιχων δεξιοτήτων που απαιτούνται από τους εμπλεκόμενους στην εργασιακή

δραστηριότητα ανθρώπους έτσι; . Σε αυτή τη δραστηριότητα ο άνθρωπος ο οποίος επιτελεί ένα έργο, εργάζεται, δεν επιτελεί το ίδιο έργο παντού και πάντα. Δηλαδή επήλθε ένας καταμερισμός εργασίας σε κάποια ιστορική βαθμίδα ανάπτυξης της ανθρώπινης δραστηριότητας, επήλθε ένας καταμερισμός εργασίας που έφερε σε αντιπαλότητα, σε αντιπαράθεση, σε αντίθεση την διαδικασία της σκοποθεσίας, της εποπτείας του ελέγχου, της επιτελικότητας αν θέλετε εν γένει από τη μια μεριά, και την εργασία της εκτελεστικότητας της χειροναξίας της άμεσης εμπλοκής σε υλικές διαδικασίες από την άλλη μεριά. Αυτό το χάσμα, αυτή η σύγκρουση δεν είναι κάτι που το επιθυμούσαν οι άνθρωποι είναι κάτι το οποίο προέκυψε λόγω της ανεπάρκειας των εμπράγματων όρων της παραγωγής, της ανεπάρκειας της ίδιας της τεχνολογίας της παραγωγής. Όσο πιο χαμηλή είναι η παραγωγικότητα της εργασίας λόγω χαμηλού επιπέδου εμπλοκής της επιστήμης ας πούμε και της τεχνολογίας στην παραγωγική διαδικασία τόσο πιο σημαντική γίνεται η παρέμβαση του ανθρώπου σε αυτή. Άρα είναι πολύ καθοριστικό αν θα υποτάξεις οργανωτικά τους άμεσα εμπλεκόμενους σε αφύσικη εργασία ανθρώπους για την επιτέλεση ενός έργου. Αρά χωρίζονται οι άνθρωποι σε δύο μεγάλες κατηγορίες, σε αυτούς που έχουν το γενικό πρόσταγμα σκοποθετώντας, οργανώνοντας, έχοντας εποπτεία, ελέγχοντας, πιο στρατηγικά πιο επιτελικά και σε αυτούς που εκτελούν, και εκτελούν εμπλεκόμενοι ως φυσικά σώματα, με την μυϊκή τους προσπάθεια, έτσι; φθείροντας την υγεία τους αν θέλετε, σε μονότονες επαναλαμβανόμενες ποικίλες τέτοιες εργασίες. εδώ βρίσκεται ο πυρήνας της αντιδιαστολής υλικού και πνευματικού στον ανθρώπινο πολιτισμό. έτσι; δεν είναι θέμα επιθυμίας, δεν είναι θέμα προτίμησης, δεν είναι θέμα γούστου να πω εγώ είμαι υπέρ του υλισμού ή εγώ είναι υπέρ του ιδεαλισμού. εκ των πραγμάτων έχει τεθεί αυτή η αντιπαλότητα, εκ των πραγμάτων έχει τεθεί. Και όσο υφίσταται στην κοινωνία τέτοιου είδους καταμερισμός εργασίας, υποδηλωτικού τύπου καταμερισμός εργασίας στον πυρήνα του οποίου βρίσκεται ακριβώς η αντίφαση διανοητικής και φυσικής εργασίας η αντιπαλότητα ύλης και πνεύματος θα είναι ένα γεγονός. Η αντιπαλότητα ύλης και πνεύματος θα αρθεί διαλεκτικά όπως λέμε στη φιλοσοφία μόνο μέσω της βαθμιαίας απομάκρυνσης, απόσπασης του ανθρώπου από την εμπλοκή του στην παραγωγική διαδικασία με την μορφή της εκτελεστικής χειροναξίας και της αντίστοιχης υλικότητας. Μόνο δηλαδή μέσω της επιστημονικοποίησης αυτοματοποίησης της

παραγωγής, όπου ο άνθρωπος θα δίνει δημιουργός, βελτιστοποιός κατασκευαστής επινοητής ρυθμιστής ελεγκτής και επόπτης αυτοματοποιημένων διεργασιών που θα τις έχει μετατρέψει σε τεχνολογικές διαδικασίες, φυσικές διεργασίες που έχουν μετατραπεί σε τεχνολογικά ελεγχόμενες διεργασίες. Μόνο τότε θα πάψει να υφίσταται αυτή η αντιπαλότητα ύλης και πνεύματος γιατί δεν θα υπάρχει λόγος να έχει κάποιος το πρόσταγμα έναντι κάποιου άλλου. Με άλλα λόγια το πρόσταγμα θα έχει περάσει στην αυτοσυνειδησία αν θέλετε και στην αυτοοργάνωση της κοινωνίας. Τότε θα αρθεί και η αντιπαλότητα ύλης και πνεύματος, τότε θα μπορέσει η ανθρωπότητα να ενοποιηθεί και να μην υπάρχει ανταγωνισμός μεταξύ πνευματικής και φυσικής εργασίας. Δεν ξέρω εάν είναι κατανοητό.

Τι μπορεί να προσφέρει η επιστήμη για την εξέλιξη της κοινωνίας;

Αυτό δεν γίνεται ιδιαίτερα κατανοητό, δυστυχώς και από πολλούς συναδέλφους μου που κατά επάγγελμα ασχολούνται με αυτά τα προβλήματα. Δηλαδή θεωρούν ότι από τη μία μεριά είναι ας πούμε οι ανάγκες, η εργασία, και από την άλλη πλευρά είναι η επιστήμη, η επινοητικότητα, η δημιουργικότητα. Δεν είναι έτσι τα πράγματα, όσο προχωράει η ανθρωπότητα τόσο πιο πολύ είναι ανέφικτη η εργασία και ιδιαίτερα η σκοποθεσία στην εργασία χωρίς επιστήμη, χωρίς έρευνα. Για αυτό συνηθίζω να κάνω λόγω για εκείνη τη μορφή δημιουργικότητας που βρίσκεται στον πυρήνα συγκρότησης της κοινωνίας στην οποία δημιουργικότητα καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει η ερευνητική κατασκευαστική δραστηριότητα του ανθρώπου, η ερευνητική τεχνολογική κατασκευαστική δραστηριότητα του ανθρώπου με την ευρεία έννοια έτσι; χωρίς αυτό δεν μπορεί να υπάρξει ενοποίηση της ανθρωπότητας, δεν μπορεί να υπάρξει ουσιαστική πρόοδος της ανθρωπότητας, δεν μπορεί να υπάρξει τελικά άρση της έχθρας άρση της αποξένωσης της αλλοτρίωσης στις σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους. Έτσι; άρα η επιστήμη το λέω αυτό γιατί υπάρχουν ορισμένες τάσεις αντιεπιστημονικές θα έλεγα ή τεchnοφοβικές στην κοινωνία μας που είναι δικαιολογημένες σε σημαντικό βαθμό δικαιολογημένες γιατί διότι όταν υπάρχει αυτός ο ανταγωνισμός όταν η κοινωνία είναι μοιρασμένη, διχασμένη, όταν σπαράζεται από αντιφάσεις συμφερόντων και σπαράσσεται από αντιφάσεις συμφερόντων όταν οι ανάγκες ενός μέρους της ανθρωπότητας ικανοποιούνται

εις βάρος της ικανοποίησης των αναγκών άλλου μέρους της ανθρωπότητας αυτό είναι κατ ανάγκη διχαστικό αποτέλεσμα, δεν είναι κάτι που είναι θέμα γούστου πάλι των ανθρώπων, οι αντιπαλότητες δεν είναι επειδή είναι συγκρουσιακοί από τη φύση τους κάποιοι άνθρωποι, κάποιοι δεν είναι συναινετικοί και αγαπησιάρηδες. Οι αντιπαλότητες είναι γέννημα συγκεκριμένου τύπου σχέσεων αντικειμενικών είναι γέννημα του αν και κατά πόσο ικανοποιούνται οι ανάγκες των ανθρώπων με τον βέλτιστο τρόπο και άρα να υπάρχει ενοποιητική βάση ή διχαστική βάση στην ανθρωπότητα έτσι; βασική λοιπόν ενοποιητική βάση είναι η επιστήμη. Η επιστήμη όμως και η τεχνολογία όσο υπάρχουν αντιπαλότητες χρησιμοποιείται ως μέσο επίτασης των ανταγωνισμών από αυτούς που προσπαθούν να έχουν στον έλεγχο και στην δούλεψή τους τα επιτεύγματα της επιστήμης και της τεχνολογίας. Άρα η τεχνοφοβική τάση και η επιστημοφοβική τάση που υπάρχει σε μέρος της ανθρωπότητας έχει =να κάνει ακριβώς με τέτοιες ιδιοτελείς παραμορφωτικές έως και τερατωδώς καταστροφικές χρήσεις της επιστήμης. παραδείγματος χάρη θα μπορούσαμε να επιλύσουμε το ενεργειακό μας πρόβλημα προωθώντας ελεγχόμενη θερμοπυρηνική σύντηξη άλλα λόγω του ότι κυριαρχεί ο ανταγωνισμός προτάσσουμε το να έχουμε ανεξέλεγκτες θερμοπυρηνικές εκρήξεις με τη μορφή πυρηνικών κεφαλών σε καταστροφικά όπλα. Λέω ένα παράδειγμα έτσι; είναι να μην τρομάζει ο άνθρωπος όταν βλέπει ότι αυτή η τρομαχτική δυνατότητα που θα μπορούσε να απελευθερώνει γίνεται μία δυνατότητα καταστροφής κάθε έμβιου όντος στον πλανήτη μας. Καταλαβαίνετε; Μόνο που τα προβλήματα αυτά δεν λύνονται με εναντίωση στην επιστήμη και στην τεχνολογία, τα προβλήματα αυτά λύνονται με εναντίωση στις στρεβλωτικές μονομερείς παραμορφωτικές και καταστροφικές χρήσεις λόγω ιδιοτελών συμφερόντων της επιστήμης και της τεχνολογίας. Γιατί από τη φύση τους, στη βάση τους στον πυρήνα τους αυτές οι δραστηριότητες, η ερευνητική η τεχνολογική η κατασκευαστική δραστηριότητα του ανθρώπου, αν το γενικεύουμε, είναι ενοποιητικές. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος βέλτιστης ικανοποίησης των αναγκών του ανθρώπου εκτός από την ενεργοποίηση με τον βέλτιστο τρόπο αυτών των δραστηριοτήτων, της έρευνας της τεχνολογίας και των αντίστοιχων κατασκευών. Δεν ξέρω αν γίνεται κατανοητό αυτό;

Πως μεταβάλλεται η κοινωνία; Η κοινωνία είναι ένα πλέγμα, ένα δίκτυο, είναι οργανισμός που συνεχώς μεταβάλλεται. Και δεν υπάρχουν στατι-

κά σημεία ή παγιωμένα πλαίσια αξιών (σημείωση από προηγούμενη συζήτηση). Πρέπει αναλόγως να μεταβάλλει τα εργαλεία με τα οποία επεμβαίνει ο αρχιτέκτονας; Θέλατε να σχολιάσετε την σημασία αυτού του πράγματος;

Ναι! Πολλά ερωτήματα έχετε θέσει. και δεν ξέρω αν μπορώ να τα απαντήσω όλα μαζί. Θα προσπαθήσω και εσείς θα με διορθώνετε αν κρίνετε ότι παρεκκλίνω της πορείας που θέλετε να δώσετε.

Καταρχήν η αντίληψη για το οργανικό όλο είναι μία θεμελιώδης αντίληψη της θεωρητικής και μεθοδολογικής σχολής που πρεσβεύω και στα πλαίσια της οποίας δραστηριοποιούμαι, της λογικής της ιστορίας. Δηλαδή παρά της περί του αντιθέτου προκαταλήψεις και μονομέρειες, που θέλουν την κοινωνία να είναι ένα συνονθύλευμα μεμονωμένων ατόμων ή απλώς αλληλοσυγκρουόμενων ομάδων, τάξεων κλπ. η κοινωνία είναι ένα οργανικό όλο. Στον πυρήνα του οργανικού όλου βρίσκεται η αυτή η ειδοποιός διαφορά της στρατηγική επιβίωσης που προσπάθησα να σκιαγραφήσω προηγουμένως. Μόνο που δεν είναι εφικτή η άμεση εννοποίηση της ανθρωπότητας, οφείλει να ωριμάσει η ανθρωπότητα ούτως ώστε ως ώριμος ενιαίος οργανισμός, ως ώριμο οργανικό όλο να άρει εκείνα τα συγκρουσιακά και καταστροφικά στοιχεία που περιλαμβάνει. Δηλαδή, αν μιλήσω σχηματικά και χρησιμοποιώντας λίγο ορολογία της φυσικής επιστήμης, θα έλεγα ότι οργανικό όλο είναι ένα σύστημα χαρακτηριστικό του οποίου είναι η βελτιστοποίηση των λειτουργιών του και η εναρμόνιση των σχέσεών του στο εσωτερικό του αλλά και με το περιβάλλον του. έτσι; το αντίστροφο από αυτό είναι κάτι το οποίο θυμίζει τα κλειστά συστήματα στη θερμοδυναμική όπου βρίσκεται εφαρμογή το δεύτερο αξίωμα της θερμοδυναμικής με την αύξουσα εντροπία. Κάνουμε μία μικρή παύση;

...(διακοπή) συνεχίζουμε, καλύτερα να συνεχίσουμε...

Το δεύτερο αξίωμα της θερμοδυναμικής που είπαμε λέει ουσιαστικά το εξής. Κάθε σύστημα σε σχετική απομόνωση έχει την τάση να μεταπίπτει σε όλο και πιο υποβαθμιζόμενες ενεργειακές καταστάσεις δηλαδή εντροπία είναι η αύξηση της ατασίας και της ενέργειας, ή μάλλον η μείωση της ενέργειας, η μείωση των ενεργειακών φορτίων και η αύξηση της ατασίας σε ένα σύστημα. Λοιπόν, το χαρακτηριστικό ενός οργανισμού στην ανοδική του πορεία είναι η παραβίαση του δεύτερου αξιώματος της θερμοδυναμικής. Εάν μάλιστα σε αυτό προσθέσουμε και άλλα στοιχεία τα οποία είναι αναγκαία στον ανθρώπινο πολιτισμό, στοιχεία που έχουν να κάνουν ακριβώς με την αύξουσα δημιουργικότητα, με την αύξουσα αρμονία, με την άκρα εναρμόνιση των σχέσεων που λέγαμε τότε θα διαπιστώσουμε ότι ο οργανισμός ωριμάζει στον βαθμό που αναβαθμίζεται όχι μόνο ενεργειακά αλλά και από πλευράς πληροφορίας, γνώσεων σχέσεων δεσμών έτσι; αυτό λοιπόν το οργανικό όλο είναι κάτι το οποίο βρίσκεται σε ανάπτυξη, δεν είναι γραμμικά δεδομένο και προδιαγεγραμμένο ότι θα φτάσουμε στην ώριμη ενοποιημένη ανθρωπότητα ως οργανικό όλο μπορεί να μεσολαβήσει η αυτοκαταστροφή της ανθρωπότητας. Άρα είναι ένα διακύβευμα το αν θα φτάσουμε στην ενοποιημένη ώριμη ανθρωπότητα, είναι θέμα αγώνα. Είναι θέμα αγώνα με τα λόγου γνώσεως το αν θα φτάσουμε εκεί. έτσι; τώρα οι μεταβολές έχουν να κάνουν με το αν πηγαίνουμε προς τα εκεί ή δεν πηγαίνουμε προς τα εκεί. γιατί; διότι στα ανώριμα στάδια ανάπτυξης της ανθρωπότητας όπως είπα προηγουμένως οι ανάγκες κάποιων εξυπηρετούνται εις βάρος της εξυπηρέτησης και της ικανοποίησης των αναγκών κάποιων άλλων. Άρα υπάρχει ανταγωνισμός. Υπάρχουν συγκρουσιακές σχέσεις, συγκρουσιακές σχέσεις οι οποίες θυμίζουν έναν αγώνα για επιβίωση. Ας πούμε οι ταξικές αντιθέσεις, οι αντιθέσεις ταξικών συμφερόντων είναι μία πώς να το πω; εις έτη μη κοινωνικοποιημένη μορφή ζωώδους συμπεριφοράς. "όταν ο θάνατός σου είναι η ζωή μου για την ικανοποίηση κάποιων αναγκών αυτό δεν είναι και τόσο ανθρώπινο ούτε τόσο οργανικό από την άποψη της ενοποιημένης ανθρωπότητας, είναι κάτι άλλο κάτι ενδιάμεσο, ανάμεσα στο ζώο και στον άνθρωπο που ακόμη δεν έχει γίνει πλήρως άνθρωπος. Καταλαβαίνετε; άρα εγείρεται πάντα ένα ζήτημα σε κάθε ιστορική συγκυρία, σε κάθε ιστορική εποχή, εγείρεται ένα μείζον ζήτημα προς τα πού να βαδίσουμε ως άνθρωποι, ως ανθρωπότητα, ως κοινωνία. Να βαδίσουμε σε μορφές που θα ελαχιστοποιούν την εντροπία που σας είπα άρα τη συ-

γκρουσιακότητα σε μορφές ενοποίησης ή σε μορφές που θα διαιωνίζουν τον συγκρουσιακό χαρακτήρα την εκμεταλλευτική φύση, την καταπιεστική φύση της αποξενωτικές αλλοτριωτικές σχέσεις και όλα τα συμπαρομαρτούντα τους. Άρα το πρόβλημα της μεταβολής έχει να κάνει με το προς τα πού να βαδίσουμε ως ανθρωπότητα. Και εδώ υπάρχουν μερικές ας το πούμε έτσι ταξινομημένες κατευθύνσεις που αναγκαστικά πρέπει να επιλέξουμε ή θα βαδίσουμε προς εκείνη τη μορφή προοδευτικής ανάπτυξης που θα άρει τις αντιπαλότητες και τις συγκρούσεις και θα μεθοδεύσει ας πούμε την ενοποίηση της ανθρωπότητας ή θα βαδίσουμε σε μορφές διαιώνισης της κατάστασης που έχουμε τώρα ή θα πάμε σε μορφές ας πούμε μίας εξιδανικευμένης κατάστασης του παρελθόντος σε προσπάθειες αναγέννησης μορφών του παρελθόντος. Γι αυτό η ανθρωπότητα χωρίζεται και οι κοινωνικές δυνάμεις αντίστοιχα με κριτήριο αυτή τη μεταβολή ή την μη μεταβολή της κοινωνίας, χωρίζονται σε προοδευτικές, συντηρητικές ή οπισθοδρομικές. Προοδευτική θεωρώ από τη σκοπιά της φιλοσοφίας που πρεσβεύω, την προοπτική ενοποίησης της ανθρωπότητας, την προοπτική των βαθύτερων αναγκών της ανθρωπότητας, επιβίωσης και ανάπτυξης ως οργανικού όλου της ανθρωπότητας. Μίας ανθρωπότητας στα πλαίσια της οποίας η ολόπλευρη ανάπτυξη των δημιουργικών ικανοτήτων της κάθε προσωπικότητας θα είναι όρος συγκρότησης και ανάπτυξης αυτής της ανθρωπότητας. Αυτό είναι για μένα ένα νόημα ζωής. Μία διεκδίκηση αγώνα. Έτσι; Άλλοι δεν το βλέπουν έτσι. Και δεν το βλέπουν έτσι είτε από άγνοια είτε μετά λόγου γνώσεως, ως λόγω του ότι εξυπηρετούν συγκεκριμένα συμφέροντα γιατί παίζουν και τα δύο στην κοινωνία. Κάποιοι λοιπόν θέλουν να διαιωνίσουν συντηρητικά μία κατάσταση σαν αυτή, να παγιώσουν ή άντε να φτιασιδώσουν, να βελτιστοποιήσουν στα πλαίσια του κυρίαρχου συστήματος πείτε όπως θέλετε, αυτές είναι οι δυνάμεις συντήρησης. Έτσι; Κάποιοι θέλουν να το οπισθοδρομήσουν κιόλας. Θέλουν να πάνε σε μορφές του παρελθόντος, υπήρχαν και ιεράρχες μάλιστα στη χώρα μας που μας καλούσαν σε πίσω ολοταχώς πορεία εξιδανικεύοντας ας πούμε την φεουδαρχία τύπου βυζαντίου και την θεοκρατική μοναρχία, τέτοιου τύπου, έτσι; υπάρχουν πολλά κελεύσματα, υπάρχουν πολλές προοπτικές άλλωστε σε κάθε κρίσιμη καμπή της ιστορίας, ένα φάσμα δυνατοτήτων ανοίγεται μπροστά την ανθρωπότητα και είναι θέμα επιλογών συνειδητών του προς τα πού θα πάμε. Επιλογών συνειδητών και συσχετισμό δυνάμεων με αυτές τις επιλογές. Έτσι; Άρα η μεταβολή της

κοινωνίας είναι όρος κατά τη γνώμη μου και από την άποψη της φιλοσοφίας που πρεσβεύω, είναι όρος επιβίωσης της ανθρωπότητας. Γιατί μία συντήρηση ας πούμε ας πάρουμε την πιο αθώα εκδοχή συντήρηση αυτού που υπάρχει. Υ συντήρηση αυτού που υπάρχει σημαίνει τι; σημαίνει διαίωνιση και αύξηση, επίταση των ανισομερειών και αντιπαλοτήτων που υπάρχουν σήμερα. Διανοείστε τι σημαίνει αυτό; Σημαίνει ότι η αυτοκαταστροφή της ανθρωπότητας μπορεί να προϋπάρχει της οποιασδήποτε μετέπειτα μεταβολής, δηλαδή αυτό που προβάλλει ως συντηρητικό και εκ πρώτης όψεως ευνοϊκό για την επιβίωση πρόσταγμα στην πράξη είναι η μορφή, η εγγυημένη μορφή της αυτοκαταστροφής της ανθρωπότητας. Είτε με εμπόλεμα μέσα είτε με ειρηνικά. Φανταστείτε μία σύγκρουση λόγω της διογκουμένης αντιπαλοότητας των συμφερόντων σε πλανητική κλίμακα, μία σύγκρουση με τα μέσα μαζικής καταστροφής που διαθέτει σήμερα η ανθρωπότητα. Με τα μέσα αυτοματοποιημένης εμπλοκής ας πούμε εκατέρωθεν βαλλιστικών πυραύλων και άλλων μέσων μαζικής καταστροφής, αποσπώμενες πυρηνικές κεφαλές ατομικής στόχευσης και πάει λέγοντας, που είναι αυτοματοποιημένα αυτά. Έτσι; συντήρηση. Στα πλαίσια της συντήρησης μπορεί να γίνει αυτό. Στα πλαίσια της συντήρησης γίνεται όλο και πιο πιθανό αυτό. Άρα αυτό που προβάλλει ως μία συντηρητική λύση μπορεί να είναι καταστροφική λύση για την ανθρωπότητα, καταλαβαίνεται;, εδώ θέλει έρευνα, επιστημονική έρευνα. Να δεις τι εννοεί ο άλλος που λέει συντήρηση αυτού που υπάρχει. Μην αλλάξεις τίποτα φίλε! Ή βελτίωσέ το, φτιασίδωσέ το. Μπορεί αυτό να είναι καταστροφή της ανθρωπότητας καταλαβαίνετε; Δεν μιλάω για την οπισθοδρόμηση η οποία είναι από χέρι καταστροφή. Άρα σιγά σιγά θα μπαίνουμε σε διλήμματα, τύπου ή μεταβάλλουμε την ανθρωπότητα στην κατεύθυνση της οργανικής ενοποίησης της, ως ενιαίο οργανικό όλο ώριμο, ενοποιημένη ανθρωπότητα με εναρμόνιση των σχέσεων εντός της και με το περιβάλλον της με τη φύση, με τα λόγου γνώσεως πάντα, με την καθολική εμβέλεια της επιστημονικής σφαιρικής γνώσης των πραγμάτων, ή θα πάμε σε μορφές αυτοκαταστροφής της ανθρωπότητας. Όσο πάει η κατάσταση, ιδιαίτερα σε μία κρισιακή συγκυρία σαν αυτή που ζούμε σήμερα, μία κρισιακή συγκυρία που καταδικάζει σε όρους γενοκτονίας και εξόντωσης πληθυσμούς ολόκληρους, με επιλεκτική χρήση στη χώρα μας, και στον λαό μας όπως βλέπεται από της επιλογές των ιθυνόντων τελευταία, όταν λοιπόν τίθενται τέτοια διλήμματα το πρόβλημα της μεταβολής είναι θέμα επιβί-

ωσης. Δεν είναι θέμα μίας πολυτέλειας, βαρέθηκα ας το αλλάξω, είναι θέμα επιβίωσης της ανθρωπότητας. Ή θα αλλάξεις αυτό το σύστημα το οποίο είναι σάπιο και καταδικασμένο να σε αφανίσει ή θα αφανιστείς. Δεν έχεις άλλη επιλογή. Τώρα όσο αφορά τα μέσα και τους τρόπους αυτής της αλλαγής. Τα μέσα και οι τρόποι της αλλαγής κυμαίνονται ανάλογα με το επίπεδο της παρέμβασης που κάνει ο κάθε ένας μας ή η κάθε μια μας, ατομικά και συλλογικά. Υπάρχουν παρεμβάσεις που έχουν να κάνουν με τα βιο-συντηρητικά προγράμματα ικανοποίησης στοιχειωδών αναγκών της ανθρωπότητας, όπως είναι η στέγασση ας πούμε. Υπάρχουν παρεμβάσεις που έχουν να κάνουν με τους θεσμούς της κοινωνίας. Υπάρχουν ποικίλες παρεμβάσεις. Εάν θέλετε να επικεντρωθούμε στο τι γίνεται από την άποψη της ικανοποίησης των θεμελιωδών αναγκών που συνδέονται με το δημιουργικό έργο της αρχιτεκτονικής τότε αυτό απαιτεί εξειδικευμένη συζήτηση, γιατί φυσικά η αρχιτεκτονική είναι η επιστήμη και η τέχνη, είναι εκείνη η ερευνητική και ταυτόχρονα κατασκευαστική δραστηριότητα που, όπως είπα προηγουμένως, αποσκοπεί στην ικανοποίηση βασικών αναγκών για την διαβίωση, για την επιβίωση, για την εργασία των ανθρώπων. Είναι η κατεξοχήν επιστήμη και τέχνη που δημιουργεί ανθρωπογενές περιβάλλον άρα η θέση και ο ρόλος της αρχιτεκτονικής είναι κομβικός σε όλα αυτά που συζητάμε. Είναι πολύ κομβικός. Έτσι; Άρα δεν μπορεί να μένει στάσιμη η αρχιτεκτονική. Όπως δεν μπορεί να μένει στάσιμη η κοινωνία συνολικά, το να πεις ότι μένει στάσιμη η αρχιτεκτονική είναι σαν να λες ότι μένει στάσιμη η βασική συνιστώσα του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος στο οποίο υπάρχουμε. Που είναι παραλογισμός, πώς να μείνει στάσιμη. Εδώ υπάρχει ένα στοιχείο διατήρησης πραγμάτων, διατήρησης κεκτημένων αλλά και βελτιστοποίησης ανάπτυξης, ριζικής ενίοτε ανάπτυξης πραγμάτων, δεν γίνεται αλλιώς. Ας πούμε σε μία μεγάλη κλίμακα της ανθρωπότητας, της ιστορίας της ανθρωπότητας, που συντέθηκε με την συστηματική και μαζικής κλίμακας μηχανική παρέμβαση του ανθρώπου στο περιβάλλον, γνωστή από την βιομηχανική επανάσταση και πέρα, γνωστή ως βιομηχανική κοινωνία, στη βιβλιογραφία απαντάται συνήθως, προσέδωσε αυτή η αλλαγή ορισμένα χαρακτηριστικά στην ίδια την αρχιτεκτονική, στα μέσα και τους τρόπους των κατασκευών, άρα και στην λειτουργικότητα και στην μορφολογία των κατασκευών. Προσέδωσε πολύ συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Ας πούμε η σύνδεση της αρχιτεκτονικής με την μαζική παραγωγή έδωσε συγκεκριμένα αποτελέ-

σματα με συγκεκριμένα ρεύματα σχολές τάσεις στην αρχιτεκτονική έτσι: το μοντέρνο, η σχολή του Bauhaus, είναι πολύ συγκεκριμένες κατευθύνσεις που προσπάθησαν να συνδυάσουν την μαζικότητα της παραγωγής με την χρηστική λειτουργικότητα και την αισθητική του χώρου. έτσι δεν είναι; Όσο προχωράμε όμως, όσο πιο πολύ ενσωματώνονται στοιχεία οργανικά της σφαιρικής, διεπιστημονικής προσέγγισης των πραγμάτων με αντίστοιχη φιλοσοφία, είναι φυσικό ότι θα αλλάζει και η αρχιτεκτονική με την έννοια των μέσων των τρόπων και των εκφραστικών μέσων της αρχιτεκτονικής, ως τέχνης και τεχνικής. δεν ξέρω εάν προσεγγίζω καθόλου το ερώτημά σας.

Μας ενδιαφέρει όχι τόσο η άμεση σχέση με την αρχιτεκτονική όσο το πως λειτουργεί αυτό το οργανικό όλο και οι δυναμικές σχέσεις που αναπτύσσει. Η αρχιτεκτονική πριν την εποχή που περιγράφεται δεν εξυπηρετούσε τόσο τα κοινωνιολογικά πλαίσια, τα εξυπηρετούσε αλλά δεν ήταν η αρχή της σύνθεσης. Σήμερα διδάσκεται κατά κύριο λόγο η κοινωνική κατοικία όπως την συνέλαβαν τότε. Υπάρχει ένας ετεροχρονισμός δηλαδή. Οι αρχιτέκτονες φαίνεται να είναι πάντα πίσω στις εξελίξεις. Είναι δύσκολο να καταλάβεις πότε προκύπτει μια αλλαγή στην κοινωνία που αξίζεις να εμπεριέχεις στην σύνθεσή. Πως αναγνωρίζεις σε πραγματικό χρόνο μια αλλαγή στην κοινωνία που είναι σημαντική;

Συγνώμη λίγο... Πολύ σημαντικό αυτό που λέτε ...ναι... Και να εκφράζεται μέσω αρχιτεκτονικής σύνθεσης. Όχι σαν μία εκ των υστέρων δηλαδή post festum κατόπιν εορτής προσαρμογή σε κάποιες ανάγκες αλλά σαν μία προτρέχουσα σύλληψη έτσι; Εγώ θα έλεγα ότι πρέπει να δούμε την αρχιτεκτονική σύνθεση στα πλαίσια του οργανικού όλου που σας έλεγα προηγουμένως ως συστατικό στοιχείο της συνθετικής επιστήμης και τεχνολογίας του μέλλοντος. Αλλά πριν φτάσουμε σε αυτό ας δούμε τι υπάρχει σήμερα στις καταστροφικές δυνατότητες για να δούμε το δημιουργικό δυναμικό που περικλείει και το πια πιστεύω ότι είναι έστω σαν εικασία, ποια πιστεύω ότι είναι η προοπτική της αρχιτεκτονικής δημιουργικότητας στο μέλλον της ανθρωπότητας. Εάν δούμε το σημερινό κόσμο, είναι ένα εν τω γενόσθαι οργανικό όλο. Υπό διαμόρφωση ακόμα. Και είναι άγνωστο αν θα τα καταφέρει να γίνει οργανικό όλο. Αν δεν προηγηθεί η αυτοκαταστροφική πιθανότητα που σας έλεγα, μάλλον οι αυτοκαταστροφικές πιθανότητες, γιατί κινδυνεύουμε από οικολογικό

θάνατο, από την ειρηνική μας ζωτική ας πούμε δραστηριότητα, εντός εισαγωγικών «ειρηνική», κινδυνεύουμε από μία βαρβαρότητα κοινωνική που μπορεί να πάρει και τη μορφή αλληλοεξόντωσης σε ένα μαζικό πόλεμο, με όπλα μαζικής καταστροφής. Αλλά για να δούμε σε τι φάση βρισκόμαστε σήμερα. Έχω προσπαθήσει να αναλύσω σε κάποια κείμενά μου και άλλοι ερευνητές οικονομολόγοι, κοινωνικοί επιστήμονες, προσπαθούμε να αναλύσουμε ποια είναι η πραγματικότητα, εάν προσπαθήσουμε να δώσουμε μία εκλαϊκευτική μορφή αυτής της πραγματικότητας ο πλανήτης μας, η ανθρωπότητα στον πλανήτη μας βρίσκεται σε μία φάση αντιφατικής ενοποίησης. Θα μπορούσαμε να την πούμε διχαστική ενοποίηση ή ανταγωνιστική ενοποίηση ή ενοποιητική ανταγωνιστικότητα. Είναι αντίφαση εκ της όροις εκ των πραγμάτων αυτό που λέω. γιατί; Γιατί έχουμε μοναδικής κλίμακας αλλαγές που έχουν επέλθει στον πλανήτη μας και στους όρους διαβίωσης της ανθρωπότητας που έχουν όμως πολύ συγκεκριμένα χαρακτηριστικά μονομέρειας και καταστροφικές τάσεις στον πυρήνα τους. Το στάδιο στο οποίο ζούμε σήμερα είναι ένα στάδιο ενοποίησης της ανθρωπότητας κάτω από το πρόσταγμα ορισμένων θεσμικών, οικονομικών κοινωνικών και τεχνολογικών μορφωμάτων που λέγονται πολυεθνικοί πολυκλαδικοί όμιλοι μονοπωλιακοί όμιλοι που απλώνουν τα πλοκάμια τους σε πλανητική κλίμακα. Και προσπαθούν να υποτάξουν, να υπαγάγουν το σύνολο της ανθρωπότητας στη δική τους δράση. Έτσι; Το έχουν καταφέρει αυτό και σε σημαντικό βαθμό σε τεχνολογικό επίπεδο. Έχουμε πλέον τεχνολογικές παραγωγικές διαδικασίες που εκτυλίσσονται σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη. έτσι; να σας δώσω μερικά παραδείγματα: δεν υπάρχει σήμερα παραγωγική δραστηριότητα που να μπορεί να επιτελείται χωρίς συγκοινωνίες και μεταφορές. Χωρίς εφαρμογές τηλεματικής πλανητικής κλίμακας, δηλαδή χωρίς αυτό το κατασκευαστικό στοιχείο με ενσωματωμένη επιστήμη και τεχνολογία που επιτρέπει με σταθμούς βάσης, τροχιακούς σταθμούς, δορυφορικούς, να προσδιορίζει συντεταγμένες και αντίστοιχα να χαράσσει πορείες πλεύσης ή ξέρω γώ χερσαίων μεταφορών στον πλανήτη, να μπορεί να λειτουργήσει. Δεν υπάρχει περίπτωση να λειτουργήσει η σύγχρονη παραγωγή χωρίς αυτά τα συστήματα. Δεν υπάρχει περίπτωση απλώς. Μιλάμε δηλαδή για μία πλανητική ενοποίηση της ανθρωπότητας ήδη, τεχνολογικά υφιστάμενη. Μιλάμε και για άλλη πλανητική ενοποίηση της ανθρωπότητας: οι ενεργειακές ροές, τα ενεργειακά δίκτυα της ανθρωπότητας, έχουμε διηπειρωτικά δίκτυα κατα-

νομής υπέρ υψηλής τάσεως ηλεκτρικής ενέργειας. Οι παραγωγικές δραστηριότητες της ανθρωπότητας και οι μη παραγωγικές πλευρές διαβίωσης της ανθρωπότητας συνδέονται σε ενεργειακά δίκτυα πλανητικά. Δεν είναι μόνο οι υπερύψηλης τάσεως δίκτυα ηλεκτρισμού αλλά είναι και οι ροές των ενεργειακών πόρων άλλης μορφής. Πάρτε τους αγωγούς πετρελαίου και φυσικού αερίου. Πάρτε της τεράστιες ροές ας πούμε αυτών των υδρογονανθράκων με τα συγκοινωνιακά δίκτυα, με τα μεταφορικά μέσα τα πλωτά, που είναι γιγαντιαία. Έτσι; μιλάμε δηλαδή για ένα εν τω γενόσθαι οργανισμό που έχει πλανητική κλίμακα σε αυτά που κάνει. Μόνο που η πλανητική κλίμακα επιτελείται με πρωταγωνιστές με αυτούς τους φορείς που σας είπα προηγουμένως, τους μονοπωλιακούς ομίλους που είναι διεθνικοί και πολυκλαδικοί. Έχουν ποικίλες δραστηριότητες. στις ποικίλες δραστηριότητες τους θα δείτε μία τερατογένεση που έχει τα πιο ανομοιογενή πράγματα, δηλαδή πάρτε ένα μεγάλο συγκρότημα που παράγει κάτι. Παράγει ας πούμε πλοία, οχήματα, εργαλεία μηχανοκατασκευές, έτσι; θα δείτε ότι στην κορυφή του είναι ένα χρηματοπιστωτικό υποσύστημα το οποίο έχει άγοντα ρόλο μάλιστα. Μάλιστα το σημερινό σύστημα λειτουργεί αξιοποιώντας ακριβώς τις χρηματοπιστωτικές ροές πρωτίστως. για να αναλογιστούμε λιγάκι τι σημαίνει αυτό. Ας δούμε το τεχνολογικό υπόστρωμα του πράγματος. το τεχνολογικό υπόστρωμα αυτού του πράγματος είναι οι εφαρμογές τηλεματικής, με οπτική ίνα, με ασύρματες, με ράδιο μεταδώσεις σημάτων κλπ. με τη βοήθεια πάλι του εγγύς διαστήματος, του δορυφορικού. έτσι; τι σημαίνει ακαριαίες ροές χρηματοπιστωτικές σήμερα. Σημαίνει ότι σε πραγματικό χρόνο έχεις κολοσσιαία ποσά ψηφιοποιημένου χρήματος να μετακινούνται σε αγοροπωλησίες σε γαιοπραξίες σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη. Αυτό έχει μία τεχνολογική βάση. Τη διαδικτύωση της παραγωγής. Αυτό από μόνο του δηλώνει ότι έχουμε μία ενοποίηση της ανθρωπότητας. Τεχνολογικά έχουμε μία ενοποίηση της ανθρωπότητας. Σας περιέγραψα πολλά πράγματα, ενεργειακά, τηλεπικοινωνιακά, έτσι; οργανωτικά. Τώρα αυτή η τεχνολογική υποδομή η οποία αξιοποιείται για τις ακαριαίες ροές χρηματοπιστωτικών κεφαλαίων πλασματικών κεφαλαίων δηλαδή ουσιαστικά, παρασιτικών δομών του κεφαλαίου, είναι μία δομή η οποία χρησιμοποιείται κατά ελάχιστο και με τον πιο στρεβλό τρόπο. Να το κάνω λίγο πιο σαφές παραστατικά. Εάν έχεις τι δυνατότητα να παρεμβαίνεις σε παραγωγικές διαδικασίες σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη ακαριαία και το κάνεις αυτό με τη μορφή ψηφιοποι-

ημένων ροών κεφαλαιουχικών αγαθών, σημαίνει ότι θα μπορούσες να το κάνεις και αλλιώς, θα μπορούσες να κάνεις μία εναρμόνιση ως πούμε των αναγκών της ανθρωπότητας και των επιθυμιών της ανθρωπότητας, εναρμόνισης της προσφοράς και της ζήτησης έτσι που να έχεις βέλτιστο στην ικανοποίηση των αναγκών οποιουδήποτε μέλλους της ανθρωπίνης κοινότητας σε όποιο μήκος και πλάτος του πλανήτη και αν βρίσκεται. Με το βέλτιστο τρόπο, δηλαδή αξιοποιείς με το βέλτιστο τρόπο τους πόρους όπου και αν αυτοί βρίσκονται, την ενέργεια όπου και αν αυτή βρίσκεται, και το τελικό προϊόν όπου και αν αυτό χρειάζεται να παρασχεθεί. Αντί να κάνεις αυτό όμως ζεις σε μία τόσο τρελαμένη ανθρωπότητα με τόσο αύξουσα εντροπία που προτιμά να καταδικάσει σε γενοκτονίας όρους δισεκατομμύρια στον πλανήτη μας προκειμένου να διατηρήσει το τάδε ποσοστό κερδοφορίας στις χρηματοπιστωτικές ροές και στα κεφαλαιουχικά αγαθά που διαθέτει και ελέγχει. Το καταλαβαίνετε; έτσι; είναι σαν να έχουμε συνεπώς έναν εν τω γενόσθαι οργανισμό του οργανικού όλου που λέγαμε. Ο οποίος διαθέτει ιστούς όργανα, στομάχι μεταβολίζει, πλανητικά μεταβολίζει έτσι; τι είναι η ενέργεια; Τι είναι η ανταλλαγή ύλης και ενέργειας μέσω της εργασίας; είναι ο μεταβολισμός του γένους μας, του ανθρωπίνου γένους που θα μπορούσε να είναι ενιαίο και γίνεται ενιαίο εκ των πραγμάτων. Τα έχει όλα αυτά σε πλανητική κλίμακα άλλα τα έχεις να λειτουργούν, πώς α σας το πω, έχοντας ένα προβληματικό σύστημα κυκλοφορικό φλέβες αρτηρίες, και ένα άκρως προβληματικό σύστημα νευρικό σύστημα. Είναι σαν να έχεις τη δυνατότητα να έχει αυτός ο οργανισμός κεντρικό νευρικό σύστημα και περιφερειακό νευρικό σύστημα μόνο που δεν έχει εγκέφαλο. Κάνω αυτή τη μεταφορά γιατί μιλήσαμε για την μεταφορά του οργανισμού και του οργανικού όλου έτσι; έχουμε κατασκευάσει λοιπόν ένα πλανητικό σύμπαν ένα πλανητικό μόρφωμα ως ανθρωπότητα στα πλαίσια του οποίου γινόμαστε όλο και πιο πολύ ένας οργανισμός μόνο που λόγω του ότι βασικοί φορείς που έχουν το πρόσταγμα για τις λειτουργίες αυτού του οργανισμού είναι τα ιδιότελή συμφέροντα των κολοσσιαίων μονοπωλιακών ομίλων που σας είπα προηγουμένως, η ενοποίηση αυτή είναι εξ ορισμού διχαστική και ανταγωνιστική. Άρα καταστροφική. Άρα αντί να πάμε στο λογικό, επόμενο βήμα που θα ήταν η ενοποίηση του κεντρικού νευρικού συστήματος και του περιφερειακού με έναν εγκέφαλο αυτής της ανθρωπότητας, δηλαδή με ένα κέντρο όπου συνειδητά συνεταιρισμένη αρμονικά ως σύνολο η ανθρωπότητα θα στοχα-

ζόταν συνθετικά τις προοπτικές της, και το βέλτιστο τρόπο οργάνωσης της ικανοποίησης των αναγκών και της ανάπτυξης του πολιτισμού της ολόπλευρης ανάπτυξης της προσωπικότητας του καθενός μας, αντί να το κάνει αυτό τι κάνει; χρησιμοποιεί αυτές τις δυνατότητες για να καταδικάζει σε γενοκτονία κάποιους για τα ιδιοτελή συμφέροντα κάποιων άλλων. το καταλαβαίνετε; αυτό λοιπόν το όλο και εδώ έρχομαι στην θέση και το ρόλο της αρχιτεκτονικής, η οποία θα πάψει να είναι αρχιτεκτονική με την έννοια του υποδηλωτικού καταμερισμού της εργασίας. Εάν η ανθρωπότητα συνειδητοποιήσει αυτό που σας λέω, αυτή την προοπτική ενοποίησης που σας λέω, που γίνεται ολοένα και πιο επιτακτική προοπτική, και που δεν είναι μία ουτοπία. Είναι η λογική των ίδιων των πραγμάτων από την άποψη της επιστημονικής διάγνωσης που ωθεί την ανθρωπότητα να γίνει ένα πραγματικά ενιαίο οργανικό όλο. Να γίνει κοινότητα πανανθρώπινη, έτσι; εάν συνειδητοποιήσει αυτό το πράγμα η ανθρωπότητα αρχίζει και παλεύει για την επίτευξή του και θεωρεί ότι παρεμβάλλει εμπόδια σε αυτή την ενοποίηση θεσμικά κατασκευαστικά τεχνολογικά το θεωρεί υπομετασχηματισμό. δεν θα συντηρήσω κάτι που με φέρνει στο θάνατο. Το να συντηρήσω ως πούμε την σημερινή διχαστική ενοποίηση σημαίνει ότι εξασφαλίζω την αυτοκαταστροφή. Άρα πρέπει κάτι να κάνω να υπερβώ ότι οδηγεί στην καταστροφή έτσι δεν είναι ; σε αυτή την κατεύθυνση θα κινηθούν όλες οι δημιουργικές δραστηριότητες της ανθρωπότητας νομίζω στο μέλλον. Συγκρουσιακά μεν αλλά θα κινηθούν προς τα εκεί. Άρα η ίδια η αρχιτεκτονική έχει μία βαθύτατη κοινωνική αποστολή. Εάν η ανθρωπότητα οδεύει προς το οργανικό όλο όπως σας σκιαγράφησα προηγουμένως, που επιτέλους θα αποκτήσει όχι τα καρκινώματα των ανεγκέφαλων επιμέρους λειτουργιών με τα ιδιοτελή συμφέροντα που οδηγούν στην αύξηση της εντροπίας και στην αυτοκαταστροφή, αλλά θα αποκτήσει κεντρικό νευρικό σύστημα εγκέφαλο και θα λειτουργεί σαν οργανικό όλο, καταρχήν στον πλανήτη μας και βλέπουμε, δεν θα περιοριστούμε στον πλανήτη μας φυσικά, όπως φαίνεται, έτσι; τότε η αρχιτεκτονική έχει να επιτελέσει τεράστιο έργο. Τότε η αρχιτεκτονική θα γίνει όχι επιμέρους αρχιτεκτονικές λύσεις ατομικών ή οικογενειακών στεγαστικών αναγκών ή επιμέρους ιδιοτελών συμφερόντων παραγωγικών δραστηριοτήτων, αλλά θα γίνει η επιστήμη και η τέχνη που θα δημιουργεί το ανθρωπογενές περιβάλλον λαμβάνοντας υπ' όψιν το οργανικό όλο καταρχήν σε πλανητική κλίμακα. Άρα η οποία θα περιλαμβάνει θα διαλαμβάνει την εναρμόνιση των

σχέσεων ανάμεσα στους ανθρώπους και στους ανθρώπους και στη φύση ως εξ υπαρχής στοιχείο της σύνθεσής της. Άρα η αρχιτεκτονική θα μεταβληθεί σε μία από τις συνιστώσες της ενοποιημένης συνθετικής επιστήμης και τέχνης του μέλλοντος της συνθετικής συνείδησης και αυτοσυνείδησίας της ανθρωπότητας του μέλλοντος. Και η αγωνία δεν θα είναι αισθητική εκζήτηση όπως γίνεται συχνά σήμερα γιατί, να δώσω ένα παράδειγμα να γίνει πιο σαφές, όπως ανέφερα τα τερατώδη πράγματα που γίνονται με τα μονοπώλια και τα ιδιοτελή συμφέροντα στον πλανήτη μας, που καταδικάζουν σε γενοκτονία δεν είναι μονό η καταδίκη σε γενοκτονία είναι και η καταδίκη σε αντιαισθητικές λύσεις, και σε μη λειτουργικές λύσεις της ανθρωπότητας έτσι; παραδείγματος χάριν το να προτάσσω την κερδοφορία σε μία κατασκευή σημαίνει ότι εκ των πραγμάτων προτάσσω τον επιφανειακό εντυπωσιασμό με αγοραία κριτήρια είτε το συνειδητοποιώ είτε όχι. Αν θεωρούμαι φερ ειπείν καλός αρχιτέκτονας, με την εκζήτηση της εκφοράς του αρχιτεκτονήματος, ως περισπούδαστη αυτοπροβολή σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον της αφεντομουτσουνάρας μου ως ξέρω εγώ εξεζητημένου δημιουργού, τότε θα προτάξω την εναρμόνιση των συμφερόντων της ανθρωπότητας, την εναρμόνιση των σχέσεων και την εναρμόνιση των σχέσεων με τη φύση; σκασίλα μου όλα αυτά. Θα γίνει κομμάτι της εκζήτησης της εκφοράς που λέγαμε προηγουμένως. Άρα κομμάτι της εγωιστικής ναρκισσευόμενης φιλαυτίας και ιδιοτέλειας. Άρα η νοσηρότητα μπορεί να προβάλει πολλαπλασιαστικά σε πολεοδομικά συγκροτήματα, αρχιτεκτονικές κατασκευές, σε αρχιτεκτονήματα, και η εκκεντρικότητα να είναι συμπαρομαρτούν στοιχείο ακριβώς της κερδοσκοπικής ιδιοτέλειας. Και εγώ να νομίζω ότι κάνω αισθητική. Καταλαβαίνετε; αντί να είμαι λειτουργός δηλαδή δια των αναγκών της ενοποίησης της ανθρωπότητας, των αναγκών ολόπλευρης ανάπτυξης της ατομικότητας και της συλλογικότητας, γίνομαι ένα από τα καρκινώματα που κάνει τα διάφορα τα περιεργα αυτά, τις αγκυλώσεις εκείνες και τα αδιέξοδα τα οποία μπορούν να οδηγήσουν και στην καταστροφή. Δεν ξέρω εάν καταλαβαίνετε τι εννοώ;

Ναι... που είναι και αισθητική ταυτόχρονα, είναι και αντιαισθητική. Ενώ μπορεί να προτάσσει για εμπορικούς λόγους και για λόγους ανταγωνιστικότητας την αισθητική εκφορά, και να το παίζει και εστέτ, στην πραγ-

ματικότητα να είναι φθοροποιό στοιχείο. Να είναι διχαστικό στοιχείο. Δεν ξέρω αν καταλαβαίνετε τι εννοώ:

Στο θέμα της αισθητικής... Αντιλαμβάνεστε κάτι αντιαισθητικό λόγω των λειτουργικών και των σκοπιμοτήτων της δημιουργικότητας;

Αα... είναι πολύ ωραίο το ερώτημά σας (δεις) εε βέβαια δεν το χω ξεκαθαρίσει. Από τα λεγόμενά μου μέχρι τώρα δεν είναι ξεκάθαρο. Καταρχήν το αισθητικό συνδέεται με την αισθητική μορφή της συνείδησης. Άρα το αισθητικό αν μιλάμε από τη σκοπιά του οργανικού όλου θα πρέπει να το εκλαμβάνουμε ακριβώς ως οργανικό στοιχείο του οργανικού όλου. Τώρα αισθητική μορφή της συνείδησης είναι εκείνη η μορφή της συνείδησης η οποία εμφαιτικά ασχολείται με την κατ'αίσθηση, πρόσληψη της πραγματικότητας. Με την κατ'αίσθηση, πρόσληψη της πραγματικότητας από ποια άποψη; Η κατ'αίσθηση πρόσληψη της πραγματικότητας είναι συνιστώσα, είναι οργανικό στοιχείο της συνειδητής στάσης προς την πραγματικότητα συνολικά. Η συνειδητή στάση προς την πραγματικότητα οφείλει να είναι συνθετική. Η σύνθεση δεν είναι αυθαιρεσία, η σύνθεση είναι συμμόρφωση είναι εναρμόνιση με την εσωτερική νομοτέλεια, με τους νόμους που διέπουν την ίδια τη φύση και την κοινωνία. Άρα να μιλάω με όρους σύνθεσης και αισθητικής πρόσληψης αυτής της σύνθεσης σημαίνει να εξετάζω από αισθητική σκοπιά, την ολότητα, την πληρότητα, την οργανικότητα, την νομοτέλεια της κοινωνίας και της φύσης. Άρα να το δούμε λίγο πιο πρακτικά τι σημαίνει αισθητική συνείδηση, στην αισθητική συνείδηση, ο άνθρωπος τι κάνει; Προσλαμβάνει και αναδιατάσσει, ανασυνθέτει, αναδημιουργεί την πραγματικότητα με βάση την κατ'αίσθηση ή κατά διαίσθηση αντίληψη της αρτιότητας και αρμονίας της. Έτσι; δηλαδή η επιστήμη και η αισθητική, η καλλιτεχνική δημιουργία έχουν ένα κοινό στοιχείο πολύ οργανικό, δεν είναι κάτι αποσπασμένο, που από τη μία είναι η κατασκευαστική, επιστημονική δραστηριότητα και από την άλλη είναι η αισθητική δημιουργία, αυτά είναι οργανικά συνδεδεμένα, οργανικά συνδεδεμένα σημαίνει τι; Αυτό που διαλαμβάνω στην γνωστική διαδικασία ως ερευνητής, ή ως τεχνολόγος μηχανικός και το ανακατασκευάζω, το διαλαμβάνω με συγκεκριμένα μέσα και τρόπους με την βοήθεια των οποίων, μέσων και τρόπων, έχω την δυνατότητα νοητικής ανασύστασης της πραγματικότητας με τον νου μου κάνω ανασύσταση της πραγματικότητας γιατί; Για να μπορέ-

σω μετά λόγου γνώσεως να παρέμβω και να ανακατασκευάσω, να αναδημιουργήσω αυτή την πραγματικότητα, με βάση τις ανάγκες μου. Έτσι δεν είναι; αυτό λοιπόν το οποίο κάνω με τη βοήθεια ερευνητικών μέσων, τεχνικών και νοητικών, με τη βοήθεια εννοιών, αφαιρέσεων, μαθηματικών μοντέλων, θεωριών συστημάτων, αυτό που κάνω στην επιστήμη για να αφομοιώσω για να κάνω κτήμα μου την πραγματικότητα νοητικά, νοερά το κάνω στην τέχνη και στην αισθητική συνείδηση με έμφαση στα αισθητηριακά ισοδύναμα της πληρότητας, της αρτιότητας, της νομοτέλειας. Τα οποία είναι, κινούνται σαν ένα παράλληλο σύμπαν το οποίο λειτουργεί συμπληρωματικά και παραπληρωματικά, οργανικά σε τελική ανάλυση ενωμένο με το ορθολογικό, κατασκευαστικό, τεχνολογικό. Έτσι; άρα όσο και αν αυτονομείται η αισθητική συνείδηση, αν έχουμε την οπτική της ολόπλευρης ανάπτυξης της προσωπικότητας, και της αντίστοιχης ενοποίησης της ανθρωπότητας ως οργανικού όλου, η αισθητική συνείδηση και η αισθητική δημιουργία είναι συνυφασμένες με αυτές τις θεμελιώδεις συνιστώσες ενοποίησης της ανθρωπότητας. Άρα δεν μπορώ να αναζητώ μορφές αισθητικής έκφρασης αποκομμένες από εκείνα τα ενοποιητικά στοιχεία που σας περιέγραψα προηγουμένως, νοητικά και πρακτικά τεχνολογικά. Να σας το δώσω αλλιώς με ένα πιο χειροπιαστό παράδειγμα, έτσι; μου αρέσει η τεχνολογία, μου αρέσουν και οι μηχανοκατασκευές, κάποιος μάλιστα από το περιβάλλον της φιλοσοφίας με θεωρούν τεχνοκράτη ακριβώς επειδή ασχολούμαι σοβαρά και συστηματικά όσο μπορώ με αυτά τα πράγματα έτσι; μου αρέσει ας πούμε να κινούμαι με ένα ποδήλατο, με μία μοτοσυκλέτα. Έτσι; πάρτε να δείτε τις κατασκευές, τις απλές κατασκευές όπως σχετικά απλή κατασκευή είναι μία μοτοσυκλέτα. Δείτε ποια είναι ωραία μοτοσυκλέτα. Υπάρχουν δύο σχολές στις μοτοσυκλέτες, υπάρχουν οι σχολές οι οποίες βλέπουν την χρηστική λειτουργικότητα από πλευράς αεροδυναμικής από πλευράς αναρτήσεων από πλευράς κρατήματος από πλευράς βέλτιστης απόδοσης της ισχύος εκεί που θέλεις, των επιταχύνσεων, των επιβραδύνσεων και πάει λέγοντας, τα τεχνολογικά χαρακτηριστικά, έτσι; από πλευράς οπισθέλκουσας αεροδυναμικά και υπάρχουν άλλες σχολές οι οποίες προτάσσουν το πώς φαίνομαι εγώ χειριζόμενος αυτό το μηχανήμα. Εκεί η εκζήτηση της εκφοράς της αισθητικής προσέγγισης μπορεί να πάρει τραγελαφικές μορφές. Έτσι; μπορεί να φτιάξει ένα πράγμα που μπορεί να κάνει ήχο μπουρμπουλήθρας εκκωφαντικό ή μπορεί να έχει κρόσσια ή γυαλιστερά πράγματα χάντρες, διάφορες

σαχλαμάρες έτσι ογκώδεις, εντυπωσιακές, γυαλιστερές ή ξέρω γω τι άλλο, εκεί βλέπεις ότι αυτό λειτουργεί σε βάρος της χρηστικής λειτουργικότητας. "Η πάρτε ας πούμε ένα αεροσκάφος. το βέλτιστο αεροδυναμικά και από τη σκοπιά της ευελιξίας των χειρισμών, πτητικών χαρακτηριστικών είναι ταυτόχρονα και αισθητικά όμορφο. Τυχαίο;

Η σύνθεση... η αισθητική στην μοτοσυκλέτα τροφοδοτείται από άλλες παραμέτρους που είναι η τεχνολογική και η λειτουργική αρτιότητα, αλλά, σε αυτή την περίπτωση πρέπει να είσαι γνώστης των τεχνολογικών παραμέτρων. Αν όμως δεν είσαι γνώστης, μπορείς να εκτιμήσεις την αισθητική αυτών των πραγμάτων;

Φυσικά!

όχι βέβαια. όχι βέβαια . Μα γιατί μιλάω για οργανική σύνθεση αυτών των πραγμάτων; Η κατακερματισμένη κοινωνία στην οποία ζούμε και ο υποδηλωτικός καταμερισμός της εργασίας τι κάνουν; δημιουργούν ανθρώπους οι οποίοι δια βίου και κατ επάγγελμα μορφώνονται και παραμορφώνονται σε μία μονομέρεια. Δηλαδή, εγώ γίνομαι ας πούμε κατ επάγγελμα καλλιτέχνης. Ο άλλος γίνεται κατ επάγγελμα μηχανικός. Εγώ έχω την ροπή να είμαι καβαλημένο καλάμι της εστέτ ναρκισσευόμενης φιλαυτίας μου, με εκφραστικά μέσα τα οποία να προτάσσουν την εκζήτηση, και αυτό είναι επαγγελματική νόσος, επειδή εγώ κατ επάγγελμα θα γίνω αυτό. Ενώ ο άλλος έχει κατ επάγγελμα την επαγγελματική νόσο της τεχνοκρατικής αντιμετώπισης των πραγμάτων. Ισχύει; Κανόνας!!!! Δεν είναι οργανικό όλο αυτό. Δεν είναι ολόπλευρα ανεπτυγμένες προσωπικότητες αυτές. όπως παλιά ο χειρωνακτας είχε ροζιασμένα χέρια ή ο οικοδόμος είχε χέρια κομματιασμένα από τον ασβέστη το τσιμέντο και τα χειρονακτικά εργαλεία που χρησιμοποιούσε και χρησιμοποιεί ακόμα, δεν έχουμε φύγει από αυτό, έτσι; δεν έχουμε φύγει τελείως, έτσι και τώρα έχουμε διανοητικά ή αισθητικά παραμορφωτικά στοιχεία τα οποία όμως μπορούν να λειτουργήσουν με μορφή πολλαπλασιαστή ισχύος κάνοντας ζημιά και στο σύνολο της ανθρωπότητας. Γιατί αν είμαι οικοδόμος ας πούμε και κάνω ένα κατασκευαστικό λάθος, το καλούπωμα που θα κάνω στο τάδε μπετόν, διορθώνεται. Εάν διαπαιδαγωγώ με αντιαισθητικά και μη αρμονικά μέσα γενεές ολόκληρες, καταστρέφοντας την αισθητική τους, πόσο εύκολα διορθώνεται; εάν δημι-

ουργώ ένα ανθρωπογενές περιβάλλον σε πολεοδομικά συγκροτήματα, εκτρωματικά, λόγω της αντιπαροχής και της κυριαρχίας των εργολάβων στην νεοελληνική πραγματικότητα, ο αισθητικός βιασμός που έχει υποστεί ο άνθρωπος από αυτό το ανθρωπογενές περιβάλλον πόσο εύκολα αναπληρώνεται και διορθώνεται; δεν ξέρω αν καταλαβαίνετε τι εννοώ; Δηλαδή όλο και πιο πολύ η ανθρωπότητα οφείλει να εντάσσει οργανικά όχι για να υποτάξει σε μία χρηστική άμεση ανάγκη, αυτό θα ήταν ωφελιμισμός με την μορφή του πραγματισμού φιλοσοφικά αν το βλέπαμε, αλλά τουναντίον του να εντάξει οργανικά δημιουργώντας την βέλτιστη δυνατότητα και καλλιτεχνικής αισθητικής δημιουργίας. Αξιοποιώντας μετά λόγου γνώσεως την επιστήμη και την τεχνολογία στο βέλτιστο βαθμό. Και τις ανάγκες της ανθρωπότητας προτάσσοντας ως βασικό κριτήριο όχι επιμέρους πλευρές που είναι ανάγκες κερδοφορίας, ανάγκες ανταγωνιστικής προώθησης προϊόντος, ανάγκες καταξίωσης επαγγελματικής σε ένα ανταγωνιστικό επαγγελματικό περιβάλλον αλλά τις ανάγκες της ενοποιημένης ανθρωπότητας στην βάση της οποίας, επαναλαμβάνω, υπάρχει η ολόπλευρη ανάπτυξη των δημιουργικών δυνατοτήτων της κάθε προσωπικότητας. Αυτός είναι ο γνώμονας και της αρχιτεκτονικής κατά τη γνώμη μου.

Η γνώση του να μπορείς να κρίνεις αισθητικά ή λειτουργικά ένα αντικείμενο... κατά πόσο μπορείς να έχεις πλήρη γνώση αυτών των πραγμάτων; Τελικά αυτός ο πολύπλευρα ολοκληρωμένος άνθρωπος, μπορεί να κρίνει τα πάντα ή μπορεί να έχει κάποιο περιθώριο λάθους; Είναι μήπως αναπόφευκτη και τυχαία η αισθητική;

Σαφώς!

Καταρχήν είναι αδύνατο το να κάνεις κάτι... έχετε δίκιο έχετε δίκιο.... έχει το στοιχείο πάντα του πειραματισμού της αισθητικής δημιουργίας, ας πούμε στα αρχιτεκτονήματα υπάρχει και το στοιχείο του πειραματισμού, δηλαδή μπορεί να έχεις μία προτρέχουσα σύλληψη στη σκοποθεσία που λέγαμε προηγουμένως που να είναι μετά λόγου γνώσεως αλλά είναι προτρέχουσα και είναι μετά λόγου γνώσεως που κινείται σε ένα φάσμα δυνατοτήτων. Εδώ υπάρχει και το στοιχείο της δοκιμής και του σφάλματος, υπάρχει και το στοιχείο του πειραματισμού, δεν ξεφεύγεις από αυτό. Και δεν υπάρχει άνθρωπος λίγο πολύ δημιουργικός που να

μην έχει κάνει λάθος. Λάθη δεν κάνουν μόνο οι πεθαμένοι. Δεν μίλησα από τη σκοπιά του αλάθητου. Αυτό θα ήταν μία σκοπιά θεολογική. Αλάνθαστος είναι μόνο ο πάνσοφος και ο δημιουργός του παντός, του απολύτου. Αυτό δεν με απασχολεί, δεν έχω θεολογικές ανησυχίες. Μιλώ για τις πραγματικές γειωμένες ανάγκες της πραγματικότητας, μιλάω για δημιουργικότητα ανθρώπινη, η οποία δημιουργικότητα ανθρώπινη συμπεριλαμβάνει πάντα, περικλείει πάντα το σφάλμα, το λάθος, την πλάνη. Δεν υπάρχει περίπτωση να μην το χεις αυτό. Δεν υπάρχει περίπτωση, έτσι; τίποτα το ανθρώπινο δεν μας είναι ξένο από αυτή την άποψη. Το πρόβλημα δεν, προβληματικός δεν είναι ο άνθρωπος που κάνει λάθος λόγω της δημιουργικότητάς του. Προβληματικός είναι ο άνθρωπος ο οποίος δεν έχει αναβαθμίσει την δημιουργικότητά του σε επίπεδο τέτοιο που να του επιτρέπει να διορθώνει τα λάθη του, που να του επιτρέπει να συστοχάζεται με τους συνανθρώπους του, που να του επιτρέπει να μην βγαίνει σε εκείνη την υπερφίαλη ατομικότητα που χάνει το μέτρο και που ανεργάστιστα νομίζει ότι μπορεί να έχει τη μοναδική άποψη επί παντός επιστητού. Γιατί; Διότι η συνειδηση είναι συν-δέναι δηλαδή είναι εξ ορισμού κοινωνική, δεν αφορά μόνο σχέσεις προς πράγματα, αφορά και συνειδητοποίηση των σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων, αφορά και το όλο της ανθρωπότητας στη σχέση με τη φύση. Άρα πρέπει να είμαστε σε θέση να βρισκόμαστε σε μία διαδικασία ανάδρασης, διορθωτικών κινήσεων ανταλλαγής εμπειριών και γνώσεων, αυτό που είπατε, δεν ξέρω εγώ κάτι, απευθύνομαι σε εσάς που το ξέρετε, και γίνομαι ταυτόχρονα μαθητής και δάσκαλος όπου χρειάζεται. Η δραστηριότητα αυτή που περιγράφω είναι η δραστηριότητα της καθολικής δημιουργικότητας του ανθρώπου της ενοποιημένης ανθρωπότητας. Καθολική δημιουργικότητα σημαίνει ακριβώς αυτό, σημαίνει ότι μετατρέπεται από εργασία η δραστηριότητά μας από εργασία για επιβίωση, μετατρέπεται σε πολιτισμική καλλιέργεια. Σε μία σχέση στην οποία εναλλάσσονται διαρκώς οι ρόλοι μεταξύ διδάσκοντα διδασκόμενου. Δεν ξέρω αν καταλαβαίνετε τι εννοώ;

Απάντησα στα βασικά σας ερωτήματα;